



แบบแผนการเกิดอาการคลื่นไส้และอาเจียน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และการดูแลตนเอง
ของผู้ป่วยมะเร็งเต้านมที่ได้รับเคมีบำบัด

**PATTERNS OF NAUSEA AND VOMITING, ASSOCIATED FACTORS,
AND SELF-CARE AMONG BREAST CANCER PATIENTS RECEIVING CHEMOTHERAPY**



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2538

ISBN 974-588-154-6

สงวนลิขสิทธิ์

ณ
ปี ๒๕๓๗
๒๕๓๘

ชื่อวิทยานิพนธ์ แบบแผนการเกิดอาการคลื่นไส้และอาเจียน ปัสสาวะที่เกี่ยวข้อง
และการดูแลตนเอง ของผู้ป่วยมะเร็งเต้านมที่ได้รับเคมีบำบัด

ผู้วิจัย ประทุม สร้อยวงค์

ปริญญา พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลผู้ใหญ่)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

 สมจิต หนูเจริญกุล, วท.บ. (พยาบาล), M.S., Ph.D.

 วรชัย รัตนธรร, พ.บ., Diplomate, The American Board of
Internal Medicine and Medical Oncology.

วันที่สำเร็จการศึกษา 29 มิถุนายน พ.ศ. 2538

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงบรรยายครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแบบแผนการเกิดอาการคลื่นไส้
และอาเจียน ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเหนื่อยล้า ความเหนื่อยของการนอนหลับ
ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการเป็นโรคมะเร็งกับอาการคลื่นไส้และอาเจียน ตลอดจนวิธีการและ
ประสิทธิภาพของการดูแลตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยที่มารับการรักษา ในคลินิกเคมีบำบัด
แผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลรามารินทร์ จำนวน 44 ราย โดยเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่
กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบวัดอาการคลื่นไส้และอาเจียน
2) แบบวัดความรู้สึกเหนื่อยล้าและความเหนื่อยของการนอนหลับ 3) แบบวัดปฏิกิริยาการตอบ
สนองต่อการเป็นโรคมะเร็ง และ 4) แบบบันทึกการดูแลตนเอง

ผลการวิจัยพบว่า ความรุนแรงของอาการคลื่นไส้อาเจียนโดยรวม และแต่ละอาการคือ
อาการคลื่นไส้ อาเจียน และขย้อน ภายหลังได้รับเคมีบำบัด มีอาการเพียงเล็กน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย
สูงในวันที่ 1 และเพิ่มสูงขึ้นในวันที่ 2 จากนั้นจะลดลงจนถึงวันที่ 7 แล้วจะเริ่มสูงขึ้นในวันที่ 8
และ 9 แล้วจะค่อย ๆ ลดลง นอกจากนี้ยังพบว่าความรุนแรงของอาการคลื่นไส้อาเจียนโดยรวม
และแต่ละอาการย่อย ไม่เพิ่มขึ้นตามชุดของการได้รับเคมีบำบัด และยาเคมีบำบัดที่กลุ่มตัวอย่างได้
รับในการศึกษานี้ เป็นยาที่ทำให้เกิดอาการคลื่นไส้และขย้อนมากกว่าทำให้เกิดอาการอาเจียน

เมื่อวิเคราะห์จัดกลุ่มแบบแผนของอาการพบว่า อาการคลื่นไส้อาเจียนโดยรวม พบ
4 แบบแผน คือ 1) ไม่เกิดอาการใดเลย 2) เกิดอาการเล็กน้อย 3) เกิดอาการปานกลางแล้วค่อย ๆ
ลดลงอย่างช้า ๆ 4) เกิดอาการรุนแรงมากแล้วค่อย ๆ ลดลง แล้วเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและ

ลดลงอย่างรวดเร็ว ส่วนอาการคลื่นไส้ อาเจียนและขย้อนพบว่ามีอย่างละ 5 แบบแผน แต่ละลักษณะของแบบแผนมีความแตกต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ อาการคลื่นไส้ พบ 5 แบบแผน คือ 1) ไม่เกิดอาการเลย 2) เกิดอาการเล็กน้อย 3) เกิดอาการปานกลาง 4) เกิดอาการปานกลางในภายหลัง 5) เกิดอาการปานกลางแล้วค่อยๆ ลดลง จากนั้นอาการรุนแรงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและลดลงอย่างรวดเร็ว สำหรับแบบแผนของอาการอาเจียน พบ 5 แบบแผน คือ 1) ไม่เกิดอาการอาเจียนเลย 2) เกิดอาการเล็กน้อย 3) เกิดอาการปานกลางในภายหลัง 4) เกิดอาการปานกลาง 5) เกิดอาการปานกลางแล้วลดลงอย่างรวดเร็ว และอาการขย้อน พบ 5 แบบแผน คือ 1) ไม่เกิดอาการเลย 2) เกิดอาการเล็กน้อย 3) เกิดอาการปานกลางแล้วค่อยๆ ลดลงอย่างช้าๆ 4) เกิดอาการปานกลางในภายหลัง และ 5) เกิดอาการรุนแรงตลอด

ในด้านความสัมพันธ์นั้นพบว่า ความรู้สึกเหนื่อยล้า มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับอาการคลื่นไส้ อาเจียนโดยรวม และกับแต่ละอาการย่อยคืออาการคลื่นไส้ อาเจียนและขย้อน โดยเฉพาะในวันที่ 6 และ 7 สำหรับความเพียงพอของการนอนหลับ พบว่ามีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับอาการคลื่นไส้ อาเจียนโดยรวม และกับแต่ละอาการย่อย โดยเฉพาะในวันที่ 6 และ 7 เช่นกัน และไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการตอบสนองต่อการเป็นโรคมะเร็ง กับอาการคลื่นไส้ อาเจียนโดยรวม และกับแต่ละอาการย่อย แม้จะพิจารณาทั้ง 6 ชุดรวมกัน หรือแยกพิจารณาในแต่ละชุด

สำหรับวิธีการดูแลตนเองที่ใช้เพื่อให้ได้รับน้ำและอาหารอย่างเพียงพอ ที่ผู้ป่วยประเมินว่าได้ผลค่อนข้างมาก ได้แก่ การเลือกดื่มน้ำและ/หรือรับประทานอาหารที่มีคาร์โบไฮเดรต ส่วนวิธีการดูแลตนเองเพื่อบรรเทาอาการคลื่นไส้และอาเจียนที่ผู้ป่วยประเมินว่าใช้แล้วได้ผลค่อนข้างมากถึงได้ผลมากที่สุด คือการใช้ยาระงับอาการคลื่นไส้และอาเจียน

ผลการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนความตรงของทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็ม (Orem 1991) ในส่วนของปัจจัยพื้นฐานที่มีผลทำให้เกิดความต้องการการดูแลตนเองใหม่เพิ่มมากขึ้น และบุคคลใช้ศักยภาพในการริเริ่มกระทำการดูแลตนเองตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของบุคคลนั้น และขยายความรู้ในส่วนของการวิธีการและประสิทธิภาพของการดูแลตนเอง เพื่อให้ได้รับน้ำและสารอาหารอย่างเพียงพอ และเพื่อบรรเทาอาการคลื่นไส้และอาเจียน

Thesis Title **Patterns of Nausea and Vomiting, Associated Factors,
and Self-care among Breast Cancer Patients
Receiving Chemotherapy**

Name **Pratum Soivong**

Degree **Master of Nursing Science (Adult Nursing)**

Thesis Supervisory Committee

Somchit Hanucharumkul, B.Sc. (Nursing) , M.S., Ph.D.
**Vorachai Ratanatharathorn, M.D. The American Board of
Internal Medicine and Medical Oncology.**

Date of Graduation **29 June B.E. 2538 (1995)**

Abstract

The purpose of this descriptive research were 1) to describe patterns of nausea and vomiting, 2) to determine relationships between fatigue, sleep, reaction to cancer and nausea and vomiting, and 3) to explore self-care actions and its efficacy to alleviate nausea and vomiting experience and to maintain adequate nutritional and fluid intake. Purposive sampling was used to select 44 breast cancer patients from out-patient chemotherapy clinic, Medical Department, Ramathibodi Hospital. Data was collected for at least three consecutive course of chemotherapy. The instruments used for data collection were : 1) The Rhodes INV Form II, 2) Fatigue and Sleep assessment , 3) Stromborg's Reaction to Diagnosis of Cancer Questionnaire , and 4) Self-care Diary.

Results of the study indicated that after receiving chemotherapy the subjects experienced mild symptom of nausea and vomiting . The mean scores of total symptom experienced as well as for each separate symptoms were high on day 1, reach higher on day 2 and slowly dropped till day 7, then increased on day 8 and 9 and dropped slowly. The severity is not varied by course of chemotherapy

and the side effect of CMF regimen using on this study induced more nausea and retching than vomiting.

Cluster Analysis were used to identify nausea and vomiting patterns experienced by the subjects. There were four patterns of total symptom experience; 1) no symptom, 2) minimal symptom, 3) decline symptom, and 4) decline and peak symptom. In each symptom, five patterns were identified with slightly difference as follows ; for nausea were 1) no nausea, 2) minimal nausea, 3) moderate nausea, 4) latent nausea, and 5) decline and peak nausea ; for vomiting were 1) no vomiting, 2) minimal vomiting, 3) latent vomiting, 4) moderate vomiting, and 5) peak vomiting, and for retching were 1) no retching, 2) minimal retching, 3) decline retching, 4) latent retching, and 5) intense retching.

As to the relationships; results revealed that fatigue had significant positive relationships with total symptom experience and with each symptom of nausea, vomiting and retching on day 6 and day 7. Whereas sleep had negative relationships with all symptom especially on day 6 and 7 . No statistically significant relationships between reaction to cancer with all symptoms were found when considering the total and in each course of chemotherapy.

Self-care actions which were considered by the patients to be quite effective for maintaining adequate fluid and nutrients was drinking carbohydrate beverage, and the self-care action for alleviation of nausea and vomiting which was considered to be quite and most completely relief of symptoms were taking a prescribed antiemetic.

The finding seemed to support Orem's self-care theory in that basic conditioning factors condition the therapeutic self-care demand through emergence of new self-care requisites and human being have the potential to initiate self-care actions base on knowledge and belief which they learned from their culture.